

UZ PRVI NASLOV NOVE IZDAVAČKE KUĆE CITADELA LIBRI

I danas imamo pravo na lijepo, dobro i sveto

Izdavačka kuća Citadela libri mala je utvrda knjiga u kojima se čuvaju, odnosno brane, temeljne vrijednosti

PIŠE SANJA NIKČEVIĆ

Prva je knjiga nove izdavačke kuće Citadela libri *Prebivao je među nama* Rajmunda Kupareo, tri prikazanja koja govore o rođenju, muci i uskrsnuću Isusa Krista. Prikazanja su autohtoni europski dramski žanr iz srednjega vijeka za koji se često govori da je izumro nakon srednjeg vijeka (zato što ga je Crkva zabranila, odumrla su zbog evolucije žanrova kad su ih zamijenili „napredniji“ svjetovni žanrovi, ili su kao crkvena propaganda dosadna pa ih bez jake vlasti Crkve nitko ne želi gledati). Zato se logično nameće pitanje zašto nova izdavačka kuća u 21. stoljeću kreće s objavom knjige prikazanja? I još to ponosno stavlja u podnaslov.

Naime, pobjedom sekularističkog (ateističkog) svjetonazora nakon Drugoga svjetskog rata u Europi je redefiniran umjetnički kanon i iz njega su izbačena sva djela koja afirmiraju temeljne ljudske vrijednosti, veliča se samo „oštra kritika društva“, lijepo je protjerano kao kič, dobro „razotkriveno“ kao licemjerje, a sveto je proglašeno nepostojećim. Bilo kakva afirmacija kršćanskih vrijednosti ili pojmova izbačena je iz repertoara kazališta glavne struje te doslovno izbrisana iz kanona i svijesti ljudi.

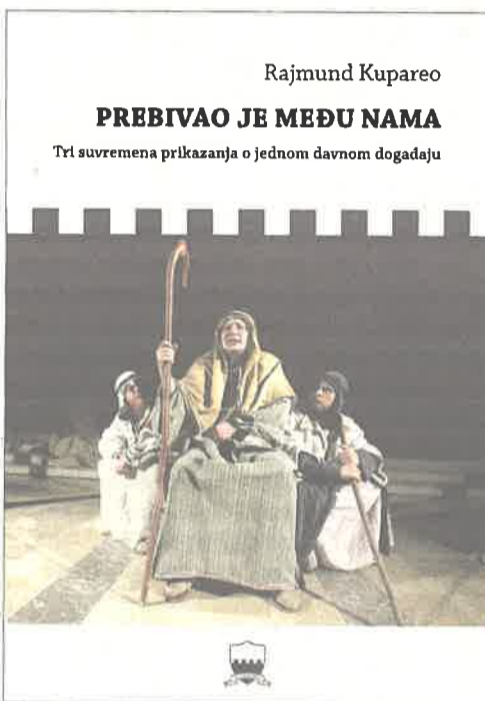
Dramska napetost i katarza

Nakon sedamdeset godina očito je da je umjetnost koja slijepo slijedi vladajući svjetonazor zašla u slijepu ulicu. Budući da samo kritizira (a ništa ne afirmira), nužno je postala buka i bijes, uvreda i provokacija ne bi li nekako privukla pozornost publike koja je iz kazališta pobjegla prije dvadesetak godina (odatle politički simboli kao čista provokacija mogu danas biti „umjetnost“). Kriza umjetnosti europska je pojava, a očito je posljedica krize društva, pa je pitanje što učiniti u takvu vremenu?

U svakoj velikoj krizi važno je malo razmisliti, *resetirati* se, što u našem slučaju znači vratiti se onim korijenima iz kojih se dvije tisuće godina crpila životna snaga – i umjetnosti i ljudskog života. Zato sam u Zagrebu, gdje živim, pokrenula novu malu specijaliziranu obiteljsku izdavačku kuću (zajedno sa sinom Oliverom, povjesničarom, medievalistom). Citadela libri jest mala utvrda knjiga u kojima se čuvaju, odnosno brane, vrijednosti. To je misija koja slijedi europske zaside: prvo ideju da knjige objavljuje onaj kojem je stalo do njihova sadržaja i utjecaja na druge, a ne onaj tko traži u njima profit, a drugo da imamo pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti.

Predajući povijest drame i kazališta (već petnaest godina na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku) i sama sam se iznenadila koliko smo zaboravili da je kazalište (umjetnost) izašlo iz svetog (antika, srednji vijek) i da je europsko kazalište dvije i pol tisuće godina moralo biti lijepo, dobro, sveto i kao takvo moralo izazivati katarzu da bi

se tek onda govorilo o kvaliteti djela. Shvatila sam da prikazanja nisu nestala sa scena europskih kazališta nakon srednjeg vijeka nego su glavna struja (ili barem njezin važan dio) europskog kazališta sve do kraja Drugoga svjetskog rata. Ali shvatila sam i da su mi te drame unatoč kršćanskoj poruci (dakle „propagandi“) silno zanimljive za čitanje i gledanje ako su dobro napisane. Upravo su Kupareove drame takve. Kupareo je *Muku* napisao 1948, a *Porodenje i Uskrsnuće* osamdesetih godina i doslovno slijedi biblijsku priču, dakle glavne likove i glavnu radnju. Dodao je kontekst radnje (prostor, vrijeme), sporedne likove,

Izd. Citadela libri, Zagreb, 2019.

ali i objasnio motivaciju likova, te dao komentar svega što se zbiva. Napisano je vrlo suvremeno jer na sceni nama svetih likova (Krist i Marija), nego priča ide kroz „slabe likove“, zbog čega je autor postigao dvije razine dramske napetosti i za današnjeg čitatelja.

Prva je u samim likovima: njihova promjena nakon susreta s Kristom i njihov izbor dobra ili zla. U prvoj priči pastiri vjeruju da je novorođeno dijete Mesija jer je ozdravio gluhoonijemom dijete jedne od pastirica, ali farizej ne može prihvatiti da se Mesija rodio u štatici i još ozdravio izvanbračno dijete, dakle plod grijeha! U drugoj Juda izdaje Isusa jer je želio zemaljskog kralja i vlast na zemlji, a Pilat se zbog politike ne može suprotstaviti Židovima. No Baraba slijedi Krista na Golgoti pokušavajući shvatiti zašto taj pravednik ide na križ, dok su njega, razbojnika, pustili da bi na kraju shvatio da je Krist raspet zbog njega i njegovih grijeha i obrati se. U trećoj Toma, koji je javno slijedio Isusa, sumnja u Isusovu smrt i uskrsnuće, dok to prihvaćaju oni koje Tomu smatra „nedostojnima“. Napetost proizlazi iz mogućnosti izbora kao i iz činjenice da nitko nije sam po sebi spašen (ni pametni poput Pilata i farizeja, ni oni koji su bili u Kristovoj blizini poput apostola), ali da svatko ima mogućnost dobra izbora (i pastiri, i žene, i Rimljani, i oni koji su ga se prije stidjeli).

Druga razina dramske napetosti jest emotivno zajedništvo s publikom. Mi te likove od prije dvije tisuće godina prepoznajemo jer razumijemo i prepoznajemo njihove dileme, mi se s njima poistovjećujemo jer svatko je od nas bio u nekoj od prika-

zanih situacija. Upravo zato možemo s tim likovima i suosjećati i na kraju pročistiti negativne emocije. Aristotel je taj doživljaj zvao katarza i smatrao svrhom kazališta. To pročišćenje negativnih emocija čini nas jačima i boljima, spremnijima za život, što je bila svrha kazališta dvadeset i pet stoljeća. No katarza nije moguća ako se samo postavljaju pitanja i kritizira. Da bismo doživjeli katarzu, u djelu mora biti ponuđen neki odgovor, mora se afirmirati neka vrijednost, bez obzira na tragičnu priču pred nama. Zapravo katarze nema ako je prikazani svijet na sceni bez Boga (zato je postojala i u antici i u kršćanstvu, ali ne nakon pobjede sekularističkog svjetonazora) pa je zato Aristotel za pročišćenje u kazalištu uzeo upravo religiozni termin pročišćenja grijeha na žrtveniku, kao što piše u svakom rječniku grčkog jezika.

Važnost objavljivanja ili kako učiniti dostupnim izbačeno iz kanona

Svi imamo potrebu za kvalitetnim dramama koje zagovaraju lijepo/dobro/sveto u umjetnosti, ali ih je teško pronaći (jer ono što je izbačeno iz kanona – kao da je u bunar bačeno), a i kad se pronađu, teško ih je afirmirati (jer osim što se djela „preziru“, iz kanona je izbačena i teorija koja o njima objektivno piše, poput Marakovića, Mahnića, Ujevića, Grgeca...). Zato sam pokrenula novu izdavačku kuću koja započinje upravo objavom prikazanja. Cilj mi je da budu dostupne, da se svatko na svoje oči uvjeri da kršćanska poruka (primjerice da postoji dobro i zlo, da postoji sloboda izbora svakog čovjeka, da je Krist došao otkupiti svijet ljubavlju i milosrđem, a tim svijetom vlada milosrdni Bog) može biti tema odličnih drama. Drugi mi je cilj osnažiti sve one kojima u glavnoj struji kazališta nešto nedostaje – da se usude pročitati ovakve drame, a ako ih prepoznaju kao dobre i pohvaliti, postaviti na scenu.

Upravo zbog toga što je nakon pobjede sekularističkog svjetonazora taj tip tekstva bio proganjan iz europskog kanona nužno je bilo knjigu opremiti i teorijskim tekstovima. Moj uvodni tekst (*Prikazanja ili o afirmativnom kazalištu koje uzdiže i ojačava gledatelje*) teatrološki analizira Kupareove drame, ali ih i smješta u širi kazališni kontekst dokazujući sve ovdje ukratko iznesene teze. Objavljen je i tekst *Zdravka Gavranu Rajmund Kupareo ili ljepota kao prosjaj vrijednosti i umnosti* o Kupareovoj umjetničkoj i znanstvenoj djelatnosti te zapis Krešimira Tičića, toplo sjećanje na 1977, kada je gotovo ilegalno postavljao na scenu Kupareovu *Muku* ne znajući tko je autor.

Kupareove drame paradigmatički su primjer tekstova koje ova biblioteka zagovara – kvalitetni dramski tekstovi pogodni za igranje na suvremenoj sceni koji afirmiraju temeljne vrijednosti života. Osim što su zanimljive i napete za čitanje, ove su drame napisane i kao odličan poticaj za predstavu jer se mogu igrati u maloj župskoj dvorani s pet glumaca ili kao veliki spektakl u HNK. One bi na našim scenama bile dobitak za kazalište. Upravo je zato nova izdavačka kuća objavila knjigu prikazanja, jer imamo pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti i danas.

IZDAVAJA
Petra MIOČIĆ

PREVLADAVANJE KRIZE – Unatoč svim negativnim i teškim posljedicama krize uzrokovane koronavirusom, tračak svjetla pojavio se zahvaljujući nadgradnji kazališnog iskustva online sadržajima. Novi, digitalni oblici publiku dosežu na globalnoj razini i, prvi put dovodeći kazalište u privatni prostor, preoblikuju doživljaj sveukupnoga kazališnog iskustva. Takav pristup, pokazuje neka istraživanja, može pojačati osjećaje empatije i solidarnosti s krizom zahvaćenim umjetnicima. Britanski kulturolozi smatraju da bi ovaj trenutak kazalištima mogao pomoći u dokidanju udaljenosti od publike i približavanju kazališnog iskustva dosad kazališno neosviještenoj publici.

No ustupanje sadržaja bez naplate izaziva i ozbiljne financijske probleme. Tako je u ponedjeljak, 25. svibnja, više od stotinu zagrebačkih glumaca i kazališnih djelatnika zatražilo od gradske uprave i Skupštine grada Zagreba da na snagu vrati odluku o hitnoj isplati sredstava za javne potrebe u kulturi poništenu 14. svibnja. Izostanak financijske potpore, ističu, dovodi u pitanje ostanak brojnih inicijativa, organizacija i institucija te ugrožava egzistenciju velikog broja umjetnika i umjetnica.

U kojem će smjeru krenuti dijalog domaćeg teatra i njegove publike (kao i kazališnih djelatnika i tijela vlasti) tek se treba pokazati, no i ova je kriza, kao i svaka prethodna, nova prilika za rast i razvoj.

KNJIGA SNJEŽANE BANOVIĆ – Nakon što je, prije točno dvije godine, u ediciji zaprešićke Frakture objavljena knjiga *Službeni izlaz: eseji, ogledi i kolumne o kazalištu, kulturi i politici* redateljice, teatrologinje i profesorice na Odsjeku za produkciju zagrebačke ADU Snježane Banović, isti je nakladnik netom objavio njezinu novu, četvrtu knjigu *Kazalište za narod – Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu 1945. – 1955. od socrealizma do samoupravljanja*. U njoj se autorica, osim kazalištem, bavi i onodobnim kulturološkim i sociološkim pitanjima, a dotiče se i kulturne politike tog razdoblja neposredno po smjeni političkih režima. Knjiga, na kojoj je autorica radila punih pet godina, na gotovo 900 stranica predstavlja historioografski i teatrološki pregled, a posebna njezina vrijednost leži u tome što kazalište smješta u zajednicu i kao takvo, od nje neodvojivo, proučava ga koristeći se pritom postupcima i metodama koje će i budućim povjesničarima teatra biti od velikog značenja.

OTVARANJE KAZALIŠTA – Nakon što su epidemiološke mjere popustile, situacija postala povoljnija i „novo normalno“ preotelo primat nekadašnjoj normalnosti, nakon gotovo dva mjeseca otvorena su i kazališta. Satričko kazalište Kerempuh tako nastavlja s prikazivanjem u ožujku rasprodanih *Gruntovčana*, a s radom nastavlja i Zagrebač-

Ivica i Marica

Ti i ja mali medo

ko kazalište lutaka, Gradsko kazalište Trešnja i Žar ptica. Kako bi osigurali uvjete fizičke distance, u Trešnjoj će 31. svibnja i predstavu *Ivica i Marica* Lee Anastazije Flegler dočekati u smanjenom gledalištu, a ista pravila vrijede i za posjetitelje paviljona na Zrinjevcu u kojem se, dan prije, održala predstava *Ti i ja mali medo* kojom je Žar ptica otvorila manifestaciju *Žar ptica od srca Zagrebu* jer „gradu za rođendan, kao i njegovim najmlađim stanovnicima, sad treba više ljubavi no ikad“.